

KORXONADA SAMARALI BOSHQARUV QARORLARINI ISHLAB CHIQISH VA QABUL QILISH

Ilmiy rahbar: Andijon davlat texnika instituti
“Buxgalteriya hisobi va menejment” kafedrası
katta o‘qituvchisi **Maxramova Nigora Yuldashevna**

Nuriddinov Muhammaddiyor

Andijon davlat texnika instituti
Menejment yo‘nalishi 4-kurs talabasi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada korxonada samarali boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va qabul qilish jarayonlari tahlil qilinadi. Qaror qabul qilishning zamonaviy usullari, ma’lumotlarga asoslangan yondashuvlar va strategik rejalashtirishning ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Korxonalar faoliyatida qarorlarning samaradorligini oshirish uchun qo‘llaniladigan axborot tizimlari, tahlil vositalari va xodimlar ishtirokini ta’minlash strategiyalari o‘rganiladi. Shuningdek, muvaffaqiyatli korxonalar misolida qaror qabul qilishning amaliy natijalari va ularning raqobatbardoshlikka ta’siri tahlil etiladi.*

***Kalit so‘zlar:** boshqaruv qarorlari, strategik rejalashtirish, axborot tizimlari, tahlil vositalari, raqobatbardoshlik, xodimlar ishtiroki.*

Kirish. Zamonaviy biznes muhitida qaror qabul qilish jarayoni nafaqat muhim, balki murakkab hamdir. Har qanday tashkilotning muvaffaqiyati ko‘pincha uning boshqaruvchilari qabul qiladigan qarorlarning sifatiga bog‘liq. Shu bois, zamonaviy usullar, ma’lumotlarga asoslangan yondashuvlar va strategik rejalashtirishning ahamiyati juda katta. Birinchidan, zamonaviy usullar qaror qabul qilish jarayonini yanada samarali va tezkor qilishga yordam beradi. Boshqaruvchilar uchun qarorlarni qabul qilishda an’anaviy yondashuvlar ko‘pincha vaqt va resurslarni talab qiladi [1]. Zamonaviy usullar esa, masalan, analitik vositalar va algoritmlardan foydalanish

orqali, ma'lumotlarni tezda tahlil qilish imkoniyatini beradi. Big Data texnologiyalari yordamida tashkilotlar katta hajmdagi ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish orqali bozor tendensiyalarini aniqlashlari mumkin. Bu esa boshqaruvchilarga aniq va asosli qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Ikkinchidan, ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlar boshqaruv jarayonining markazida turadi. Bugungi kunda ma'lumotlar har qanday tashkilot uchun eng qimmatbaho resurslardan biriga aylandi. Ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish jarayoni, statistik tahlil va prognozlash kabi metodlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Masalan, mijozlarning xarid qilish odatlarini o'rganish orqali kompaniyalar o'z mahsulotlarini yaxshilash yoki yangi xizmatlar taklif qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shuningdek, ma'lumotlar yordamida risklarni baholash va ularni minimallashtirish imkoniyatlari kengayadi, bu esa qaror qabul qilish jarayonini yanada ishonchli qiladi.

Uchinchidan, strategik rejalashtirish qaror qabul qilish jarayonining muhim komponentidir. Strategik rejalashtirish tashkilotning uzoq muddatli maqsadlarini belgilaydi va bu maqsadlarga erishish uchun zarur bo'lgan resurslarni taqsimlaydi. Strategik reja ishlab chiqishda bozor tahlili, raqobatchilarni o'rganish va ichki imkoniyatlarni baholash muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonlarda ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlar samarali ishlaydi, chunki ular aniq maqsadlar qo'yishga va ularni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va axborot tizimlari ham qaror qabul qilish jarayonini yanada samarali qiladi. ERP (Enterprise Resource Planning) va CRM (Customer Relationship Management) tizimlari kabi axborot tizimlari, tashkilotning turli bo'limlari o'rtasida ma'lumot almashishni soddalashtiradi. Bu esa boshqaruvchilarga real vaqt rejimida muhim ma'lumotlarga ega bo'lish imkoniyatini beradi va qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi. Masalan, moliya bo'limi xarajatlar haqida aniq ma'lumotlar taqdim etsa, boshqaruvchilar xarajatlarni kamaytirish yoki investitsiyalarni oshirish to'g'risida tezda qaror qabul qilishlari mumkin. Yana bir muhim jihat shundaki, jamoaviy fikrlash va turli nuqtai nazarlarni inobatga olish ham

zamonaviy qaror qabul qilish jarayonining ajralmas qismidir. Turli mutaxassislarning fikrlarini eshitish, muammolarni ko‘rib chiqishda yangi yondashuvlar yaratadi va innovatsion g‘oyalarni rivojlantirishga yordam beradi [2]. Bu esa korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi.

Korxonada boshqaruv qarorlarining iqtisodiy samaradorligi umumiy boshqaruv samaradorligini belgilaydi. Boshqaruv qarorlari odatda korxonadagi turli o‘zgarishlar bilan bog‘liq va ularning tashabbuskori amalga oshiriladigan va boshqariladigan qarorlarning barcha mumkin bo‘lgan oqibatlari uchun to‘la javobgar bo‘lgan tegishli organ yoki shaxsdir.

Boshqaruv qarori – boshqaruv sub’yektining kuchli, irodali, kreativ amali. Ob’yektni boshqarishning aniq maqsadiga erishish uchun turli oqilona variantlardan eng yaxshi alternativani tanlashdan iborat. Boshqaruv qarori tashkilotning turli sohalardagi manfaatlariga to‘g‘ri kelishi kerak, bu esa uning mazmunining o‘ziga xosligini belgilaydi.

Boshqaruv qarori - menejerning muayyan faoliyati natijasidir. Har qanday darajadagi yetakchilarning faoliyatida bu ijodiy jarayon. Maqsadlarni ishlab chiqish va belgilash bilan boshlanadi, so‘ngra muammoni turli xil usullarda olingan ma‘lumotlar asosida o‘rganiladi [3]. Bundan tashqari, samaradorlik mezonlari, ushbu qarorlarning mumkin bo‘lgan oqibatlari tanlanadi va oqlanadi. Keyinchalik, muammoni yoki vazifani mutaxassislar bilan hal qilishning turli variantlarini muhokama qilish bosqichi keladi. Bu jarayonda maqbul qaror qabul qilinadi va shakllantiriladi, ijrochilar uchun qabul qilinadi va ko‘rsatiladi.

Boshqaruv qarorlarini qabul qilish usullari har doim mo‘ljallangan maqsadlarga erishishga qaratilgan. Usullar turli xil bo‘lishi mumkin:

1. Faqat menejerning sezgisi asosida tuzilgan usul, uning o‘zida muayyan, aniq faoliyat sohasidagi tajriba va bilimlar miqdori mavjud.
2. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish usullari "sog‘lom fikr" degan tushunchaga asoslangan uslubsiz tasavvur qilinmaydi. Bu holatda boshqaruvchi qarorlarni qabul qiladi va ularni juda izchil dalillar bilan oqlaydi.

3. Ilmiy va amaliy yondoshuvga asoslangan usul. U juda ko'p miqdordagi axborotni qayta ishlash va u asosida optimal yechimni tanlashni taklif qiladi. Ushbu usul zamonaviy texnologiyalardan majburiy foydalanishni talab qiladi.

Barcha boshqaruv qarorlarini qabul qilish usullarini uch guruhga birlashtirish mumkin:

1. **Norasmiy (evristik)** — qaror qabul qilish usuli. Bu boshqaruv qaror qabul qiluvchi shaxslarni analitik qobiliyatiga asoslanadi. Bu rahbar tomonidan to'plangan tajribalar yordamida alternativlarni nazariy solishtirish yo'li bilan mantiqiy usullar va optimal qaror tanlash metodi yig'indisidir. Norasmiy usullar menejerni intuitsiyasiga asoslanadi [4]. Ularning afzalligi shundaki, ular tezkor qabul qilinadi, kamchiligi esa har doim to'g'ri qaror qabul qilishga vakolat bermaydi.

2. **Jamoaviy.** Qaror qabul qilish va muhokama qilishdagi jamoaviy usul. Buning uchun avval jarayon qatnashchisi bo'lgan shaxslar ishtirokini aniqlash lozim. Ko'pincha bu vaqtinchalik jamoa bo'lib uning tarkibiga boshqaruvchi va boshqariluvchilar kiradi [5]. Bunday guruh shakllanishidagi asosiy mezonlar: vakolatlilik, tashabbuskor masalalarni yecha olish qobiliyati, moslashuvchanlik va fikrlashning nazariy mulohazasi kiradi. Jamoaviy shaklda guruhiiy ishlar turlicha bo'lishi mumkin: majlis, suhbat, komissiyaga ish va boshqalar.

Boshqaruv qarorini tayyorlashdagi eng ko'p tarqalgan jamoaviy usullarga: «aqliy hujum», «delfi usuli», «kingisyo» — yapon doiraviy qaror qabul qilish tizimi kiradi.

3. **Miqdoriy qaror qabul qilish usuli.** Uning asosi - ilmiy-tajribali yondashuv, bunda katta sig'imdagi axborotni (EHM yordamida) qayta ishlash yo'li bilan optimal qarorni tanlash tushuniladi. Model asosida qo'llanilgan matematik funksiyalar turiga qarab ular quyidagicha farqlanadi:

- a. chiziqli modellashtirish — bunda chiziqli bog'liqlik qo'llaniladi;
- b. dinamik programmashtirish — bu masalada qaror qabul qilish jarayoni qo'shimcha o'zgarishlarni kiritish imkonini beradi;
- c. ehtimollik va statistik usullar — umumiy xizmat qilish nazariyasi usulida amalga oshiriladi;

d. o'yin nazariyasi — bu holatda modellashtirishda, qaror qabul qilish turli bo'g'inlarni, qiziqishlarni to'g'ri kelmasligini hisobga olmoq kerak;

e. imitatsion usul — qarorni amalga oshirishni eksperimen-tal tekshirishga imkon bo'ladi. Boshlang'ich mulohazalarni o'zgartirish, ularga bo'lgan talabni aniqlash.

Demak, boshqaruv qarori – bu o'zgaruvchan, yuqori raqobat va tavakkal muhitida tashkilotning atrof-muhitini tahlil qilish va strategik qarorlar qabul qilish nazariyasi va amaliyotidir. Strategik tahlil tashqi va ichki muhitning iqtisodiy, moliyaviy, marketing, texnik, tashkiliy, huquqiy va boshqa jihatlarini kompleks ravishda ko'rib chiqadi [6]. Tashkilotning kompetensiyalarini tahlil qilish va baholashning asosiy usullari, uning boshqa iqtisodiy sub'yektlarga nisbatan solishtirma pozitsiyasi muhim o'rin egallaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, korxonada samarali boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va qabul qilish jarayoni tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun asosiy omillardan biridir. Ushbu jarayon aniq ma'lumotlar, tahlil va prognozlar asosida amalga oshirilishi kerak. Samarali qarorlar qabul qilishda jamoaviy fikrlash va turli nuqtai nazarlarni inobatga olish muhimdir, chunki bu korxonaning innovatsion salohiyatini oshiradi. Boshqaruv jarayonida risklarni baholash va ularni minimallashtirish, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va analitik vositalardan foydalanish ham zarur. Samarali qarorlar korxonaning resurslardan optimal foydalanishini ta'minlaydi, raqobatbardoshligini oshiradi va uzoq muddatli strategik maqsadlarga erishishda yordam beradi. Umuman olganda, korxonada samarali boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va qabul qilish jarayoni doimiy ravishda takomillashtirilishi lozim, chunki bu korxonaning barqaror rivojlanishi va muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Raxmonov Sh. Ilmiy-texnik muammo (masala), uni aniqlash, o'rganish va birlamchi gipotezani surish. Ma'ruza.electron hujjat <https://staff.tiame.uz/storage/users/489/presentations.pdf>
2. Берн Андерсен Том Фагерхоуд Анализ основной причины. <http://www.inventech.ru/pub/methods>

3. Xalilov N.X., Maxramova N.Yu., Olimova N.O.: Strategik boshqaruv: O'quv qo'llanma, "OMADBEK PRINT NUMBER ONE", 2024. – 156 b .
4. Maxramova N.Yu.: Strategik boshqaruv: Darslik, "OMADBEK PRINT NUMBER ONE", 2024. – 223 b .
5. Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения: Учебник. — 3-е изд., испр. — М.: Дело, 2002. — 392 с.
6. Nigoraxon, Maxramova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "STRATEGIK REJALASHTIRISH JARAYONI: STRATEGIK REJALASHTIRISHNING ASOSIY BOSQICHLARI VA ULARNING AHAMIYATI." *Лучшие интеллектуальные исследования* 37.4 (2025): 187-192.
7. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. - М., Дело, 2016г.